

GIYOHVANDLIKNING OLDINI OLISHGA DOIR BA'ZI MULOHAZALAR

SOME CONSIDERATIONS ON THE PREVENTION OF DRUG ADDICTION

Niyozova Salomat Saparovna

Toshkent davlat yuridik universiteti, yuridik fanlar doktori, professor.

Niyozova Salomat Saparovna

Tashkent state university of Law, Doctor of law (DSc), Professor.

Xamidova Mahbuba Alijanovna

Yuridik fanlar nomzodi, dotsent.

Khamidova Makhbuba Alizhanovna

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor.

Annotatsiya. Mazkur maqolada giyohvandlikning oldini olishga doir ba'zi mulohazalar, jumladan, yoshlar orasida narkotiklarning noqonuniy aylanishiga jinoiy-huquqiy mexanizmlar orqali qat'iy barham berish hamda yoshlarga nisbatan sodir etiladigan narkojinoyatlar uchun javobgarlikni belgilash masalalari bayon etilgan. Shuningdek, giyohvandlik moddalarini suiiste'mol qilishning og'ir oqibati haqida ham fikr yuritilib, tegishli taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlari: voyaga yetmaganlar, giyohvandlik, yoshlar, inson salomatligi, kuchli ta'sir qiluvchi vositalar, psixotrop moddalar, suiiste'mol, qilish.

Abstract. This article presents some considerations on the prevention of drug addiction, including the strict suppression of illicit drug trafficking among youth through criminal and legal mechanisms, as well as the establishment of liability for drug-related crimes committed against young people. It also reflects on the severe consequences of substance abuse and provides relevant proposals and recommendations.

Keywords: minors, drug addiction, youth, human health, potent substances, psychotropic substances, abuse.

Mamlakatimizda aholi orasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, ularning giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarga qarshi immunitetini shakllantirish, shuningdek, inson salomatligini ta'minlashga qaratilgan muayyan ishlar amalga oshirilmoqda.

Ammo so'nggi yillarda yangi turdagi sintetik giyohvandlik vositalari va kuchli ta'sir qiluvchi moddalar paydo bo'layotgani, ular Internetning ijtimoiy tarmoqlaridan foydalangan holda aholi, ayniqsa, yoshlar orasida inson omilisiz oson tarqatilayotgani achinarli holdir.

Respublikamizda yoshlar orasida narkotiklarning noqonuniy aylanmasiga jinoiy-huquqiy mexanizmlar orqali qat'iy barham berish hamda yoshlarga nisbatan sodir etiladigan narkojinoyatlar uchun javobgarlikni og'irlashtirish, narkotiklarni Internet orqali tarqatish, uyushgan guruhlar va narkolaboratoriyalar, ularga rahnamolik qilayotgan mansabdor shaxslarni aniqlash va chek qo'yishga qaratilgan keng qamrovli tezkor-qidiruv hamda tergov faoliyatini yo'lga qo'yish yuzasidan salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi farmonida narkotrafikka qarshi kurashish[1], shuningdek 2025-yil 3-noyabrda qabul qilgan "Aholi salomatligi va millat genofondini giyohvandlik hamda narkojinoyatlardan samarali himoya qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-207-son farmonida giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar noqonuniy aylanmasiga qat'iy jinoiy-huquqiy mexanizmlar orqali barham berish, bu boradagi jazo choralarini keskin kuchaytirish hamda yoshlarga nisbatan sodir etiladigan narkojinoyatlar uchun javobgarlikni og'irlashtirish, uyushgan narkojinoyatchilikka chek qo'yish[2] masalalari jinoyat qonunini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari va vazifalari etib belgilangan. Ushbu vazifalar giyohvandlik vositalari (analoglari) yoki psixotrop moddalarni noqonuniy o'tkazishning jinoiy-huquqiy va kriminologik jihatlarini kompleks tadqiq etishni taqozo qiladi.

Mutaxassislarning fikricha, giyohvandlik moddalarining keng tarqalishi bir qator ijtimoiy muammolarga sabab bo'ladi. Jumladan, demografik fojialarni keltirib chiqaradi, ijtimoiy-iqtisodiy hayotda jinoyatchilik avj oladi va hokazo. BMT Bosh Assambleyasining qayd etishicha, ko'rilayotgan chora-tadbirlarga qaramay, jahonda giyohvandlik vositalarining noqonuniy savdosi muammoligicha qolmoqda va bu muammo hamon jiddiy tahdid sifatida ko'rilmogda.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra dunyoda 500 milliondan ortiq odam giyohvandlik dardiga yo'liqqan. Uning aksariyat qismini 30 yoshgacha bo'lganlar tashkil etmoqda. Buning oqibatida har yili 200 mingdan ortiq kishi hayotdan ko'z yumadi. Shu bilan birga, jahonda sodir etilayotgan jinoyatlarning 57 foizi giyohvandlar hissasiga to'g'ri keladi.

Ma'lumotlarga ko'ra, 15 yoshdan 64 yoshgacha bo'lganlar orasida qayd etiladigan o'limlarning 1,3 foizi giyohvandlik oqibatida yuz berar ekan. Bir yilda 211 mingta o'lim aynan giyohvandlik oqibatida kelib chiqadi. Yevropada giyohvandlik oqibatida halok bo'layotganlarning o'rtacha yoshi 35 yoshni tashkil qiladi. Mutaxassislarning so'zlariga qaraganda giyohvandlik oqibatida 1,6 million kishi VICHga muhtalo bo'ladi. 7,2 million kishi esa gepatit C virusini yuqtirib oladi. 1,2 million kishi gepatit B virusiga chalinadi.

Giyohvandlik moddalarini iste'mol qilish bilan bog'liq xastaliklarga uchraganlar soni dunyo bo'yicha 29 million kishidan ortib ketgan. Giyohvandlik moddalari iste'moli so'zsiz aholi sog'lig'i va jamoat xavfsizligiga tahdid sifatida ko'riladi.

Bir qator mamlakatlarda bu illat jamiyatning barqaror rivojlanishiga xalaqit berayotganidan aslo ko'z yumib bo'lmaydi. Jumladan, giyohvandlarni davolash uchun katta miqdorda mablag' sarflanadi. Bu mablag' davlat byudjetidan ajratiladi. Mutaxassislarning hisob-kitoblariga qaraganda, bugungi kunda har olti giyohvandning bittasi davolanish imkoniyatiga ega ekan. Ularni davolanishi uchun bir yilda o'rtacha 35 milliard dollar sarflanadi.

Giyohvandlarni davolash uchun ajratiladigan sarf-xarajatlar o'z yo'liga. Ammo, ularning jamiyat hayotiga tahdid solishlarini ham aslo yoddan chiqarish kerak emas. Shu sababli ham giyohvandlar sog'liqni saqlash tizimidan tashqari ijtimoiy hayotga ham muammo yaratuvchi sifatida tan olinadi.

Giyohvandlik moddalarini suiiste'mol qilishning eng og'ir oqibati – bu insonni oilasi va jamiyatidan ajratib qo'yishi [3]. Giyohvandlik moddalarini suiiste'mol qilish natijasida bora-bora shaxsning ijtimoiy roli va qadr-qimmati yemiriladi, axloqiy chegaralar susayadi va turli huquqbuzarliklarga moyillik kuchayadi. Buning ustiga, bunday moddalar hayot uchun xavf tug'diradi: miya faoliyatini izdan chiqaradi, immun tizimini zaiflashtiradi, butun organizmda chuqur patologik o'zgarishlar keltirib chiqaradi [4].

Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarni uzoq muddat iste'mol qilish natijasida kasallik ko'rinishidagi qaramlik shakllanadi va u giyohvandlikning uch asosiy bosqichidan o'tadi.

Birinchi bosqichda o'ta ta'sirchanlik (tolerantlik), eyforiyaning jadal yuz berishi, giyohvandlik vositalariga ruhiy qaramlik kuzatiladi. Bunda organizmning surunkali zaharlanishi va u bilan bog'liq asoratlar hali mavjud bo'lmaydi. Birinchi bosqich qisqa muddatlidir, u bir necha hafta yoki bir necha oy davom etadi.

Ikkinchi bosqichda barqaror tolerantlikka erishiladi. Giyohvandlik vositalariga ruhiy va jismoniy qaramlik seziladi, organizmning surunkali zaharlanishi alomatlari – ozish, umumiy lohaslik va zaiflik, mehnat qobiliyatining keskin pasayishi kuzatiladi. Ilgari kuzatilgan kasalliklar rivojlanadi. Mazkur bosqich balog'at yoshidan o'tgan odamda o'rta hisobda 5 yildan 10 yilgacha davom etadi.

Uchinchi bosqich tolerantlikning asta-sekin pasayishi, eyforiya, giyohvandlik vositalarining tetiklantiruvchi ta'siri susayishi yoki butunlay yo'qolishi bilan tavsiflanadi. Giyohvandlik vositalarini iste'mol qilish to'xtatilganida iste'mol qiluvchining ahvoli og'irlashadi, mehnat qobiliyatini butunlay yo'qotadi. Kasallikning mazkur bosqichi oldingi bosqichdan tezroq rivojlanadi [5].

Giyohvandlik vositalari, ularning analoglari yoki psixotrop moddalarni o'tkazish maqsadida qonunga xilof tarzda tayyorlash, olish, saqlash va boshqa harakatlarni amalga oshirish, shuningdek ularni noqonuniy tarzda o'tkazish bilan bog'liq jarayonlarga tortilayotgan voyaga yetmaganlar jinoyatchiligini shartli ravishda besh toifaga ajratish mumkin:

- byevosita aloqador jinoyatlar. Bu guruhga giyohvandlik vositalari bilan noqonuniy tarzda muomala qilish, ularni tovlamachilik yo'li bilan noqonuniy ravishda qo'lga kiritish, shuningdek giyohvandlik vositalarini iste'mol qilish uchun joy (bangixona) saqlash kabi qilmishlar kiradi;

- mablag' topish maqsadida sodir etilgan qilmishlar. Giyohvandlik moddalarini sotib olish uchun pul yetishmasligi natijasida voyaga yetmaganlar tomonidan o'g'rilik, talonchilik, bosqinchilik va tovlamachilik kabi mulkka qarshi jinoyatlar sodir etiladi;

- mastlik holatida sodir etilgan jinoyatlar. Giyohvandlik vositalari, ularning analoglari yoki psixotrop moddalar iste'molidan yuzaga kelgan mastlik sharoitida qasddan odam o'ldirish, badanga shikast yetkazish (turli darajalarda), nomusga tegish, bezorilik, shuningdek tarix yoki madaniyat yodgorliklarini nobud qilish, buzish yoki ularga shikast yetkazish holatlari uchraydi;

- narkobiznesdagi ichki to'qnashuvlardan kelib chiqadigan jinoyatlar. Giyohvandlik vositalari aylanmasi bilan shug'ullanuvchi shaxslar o'rtasidagi kelishmovchiliklar, "hudud" yoki "hisob-kitob" masalalari tufayli odam o'ldirish yoki badanga shikast yetkazish kabi og'ir jinoyatlar sodir etilishi mumkin;

- narkotik mastlik holatidagi shaxslarga nisbatan qaratilgan jinoyatlar. Mast holatidan foydalanib, bunday shaxslarga nisbatan badanga shikast yetkazish, talonchilik, bosqinchilik va bezorilik kabi tajovuzlar amalga oshiriladi.

Bolalarni giyohvandlik vositalarini o'tkazishga jalb qilishning muayyan ruhiy asoslari mavjuddir: birinchidan, bolalar gapga tez ko'nishi, kattalarga quloq solishi, ularning talablarini so'zsiz bajarishi bilan ajralib turadi. Ikkinchidan, voyaga

yetmaganlar giyohvandlik vositalarini sotuvchi sifatida ko'p ham huquqni muhofaza qilish organlari xodimlarining e'tiborini jalb qilmaydi. Uchinchidan, bolalar juda kirishimli, ularning o'z tengdoshlari va katta yoshdagilar bilan muloqotga kirishishlari osonroqdir.

Ishbilarmonlik faoliyatining bir ko'rinishi sifatida narkobiznes bilan shug'ullanuvchi guruhlar o'z tuzilishi va vazifalarni guruhning qaysi a'zosi bajarishini aniqlab olishga harakat qiladi. Giyohvandlik vositalarini o'tkazishda ishtirok etuvchi shaxslarning rollari taqsimlangan bo'ladi [6], ya'ni voyaga yetmaganlarga narkobiznes korchalolarining jinoiy javobgarlikka tortilishini kamaytiruvchi vazifalarni bajarish topshiriladi.

Giyohvandlik vositalari ularni tarqatuvchilariga ko'pincha talon-toraj natijasida kelib tushadi. Bunday holat, ayniqsa, narkotik ta'sir ko'rsatuvchi dori-darmonlarga nisbatan ko'proq sodir etiladi. Giyohvandlik vositalarini talon-toraj qilish davlat muassasalari (xizmat vazifasiga ko'ra narkotiklar ishonib topshirilgan shaxslar tomonidan), shuningdek, bunday vositalarga qonuniy yoki noqonuniy tarzda egalik qilayotgan fuqarolarga nisbatan ham sodir etiladi [7].

Ko'pincha, giyohvandlik vositalarini talon-toraj qilish bunday vositalari olinayotgan shaxsning hayoti va sog'lig'i uchun xavfli bo'lmagan zo'rlik ishlatish bilan sodir etiladi. Giyohvandlik vositalarini bosqinchilik yo'li bilan talon-toraj qilish kamroq uchrasa-da, giyohvandlar o'zining shafqatsizligi, agressivligi bilan ajralib turadi.

Giyohvandlik vositalarini zo'rlik ishlatib talon-toraj qilishning sababi narkotik "ochlikni" qondirishga bo'lgan intilish hisoblanadi. Giyohvandlik vositalarini talonchilik yoki bosqinchilik yo'li bilan talon-toraj qilishning boylik orttirish, ya'ni keyinchalik uni sotish maqsadida egallash juda ham kam uchraydi.

Giyohvandlikni umumbashariy muammo darajasiga olib keluvchi omillardan biri – uning xalqaro terrorizm bilan uzviy aloqadorligi.

Tobora ommalashib borayotgan bu jinoyat turi nafaqat O'zbekiston Respublikasining iqtisodiyoti va ma'naviy negizlariga balki, millat geno-

fondi va inson sog'lig'iga jiddiy ta'sir ko'rsatib kelmoqda.

Giyohvandlik bilan bog'liq jinoyatlarning oldini olish muhim ahamiyatga ega bo'lib, milliy qonunchiligimizga mana shunday xavf-xatarlarning oldini olish, ularga qarshi ayovsiz kurashish, bunday illatni tag-tomiri bilan yo'qotishga qaratilgan normalarni kiritish vaqti keldi, deydi davlat rahbari o'zining chiqishlaridan birida.

Aytish kerakki, Prezidentimizning 2025-yil 6-mayda qabul qilgan "O'zbekiston Respublikasida giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarining noqonuniy aylanmasiga chek qo'yish orqali ularning aholi salomatligi va mamlakatimiz genofondiga salbiy ta'sirini bartaraf etish strategik chora-tadbirlari to'g'risida" [8]gi PF-73 son hamda 2025-yil 3-noyabrda qabul qilgan "Aholi salomatligi va millat genofondini giyohvandlik va narkojinoyatlardan samarali himoya qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar to'g'risida" [9]gi PF-207-son farmonlari bu borada muhim huquqiy asos bo'ldi.

Ilg'or xorijiy tajriba, xalqaro, shu jumladan BMT ekspertlarining xulosa va tavsiyalari asosida ishlab chiqilgan O'zbekiston Respublikasida giyohvandlik va narkojinoyatlarga qarshi kurashish bo'yicha 2024-2028-yillarga mo'ljallangan milliy strategiya tasdiqlandi.

Milliy strategiya doirasida aholi, ayniqsa, xotin-qizlar va yoshlarda "giyohvandlikka qarshi immunitet"ni, o'quvchi va talabalar orasida kuchli ta'sir qiluvchi dorilarni iste'mol qilishga murosasiz munosabatni shakllantirish, ta'lim muassasalarida psixofaol moddalar tarqalishining oldini olishga qaratilgan yangi ta'sirchan targ'ibot-tashviqot va tarbiyaviy-profilaktik mexanizmlarni joriy etish maqsadlarga erishish barcha davlat organlari va tashkilotlarning ustuvor vazifasi sifatida belgilandi.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, O'zbekiston Respublikasi Prezidentning "Aholi salomatligi va millat genofondini giyohvandlik va narkojinoyatlardan samarali himoya qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar to'g'risida"gi farmonining maqsadi:

a) ta'lim muassasalarida, o'quvchi va talabalar orasida psixofaol moddalarning tarqalishiga batamom chek qo'yish, yoshlarda giyohvandlik illatiga murosasiz munosabatni shakllantirish bo'yicha ta'sirchan chora-tadbirlarni kompleks ravishda amalga oshirish;

b) giyohvandlik vositalari, psixotrop va kuchli ta'sir qiluvchi moddalar noqonuniy aylanmasiga qat'iy jinoiy-huquqiy mexanizmlar orqali barham berish, bu boradagi jazo choralari keskin kuchaytirish hamda yoshlarga nisbatan sodir etiladigan narkojinoyatlar uchun javobgarlikni og'irlashtirish;

v) giyohvandlik vositalarini respublika chegaridan olib kirish yo'nalishlarini, internet tarmoqlari orqali tarqatish harakatlarini, noqonuniy narkolaboratoriyalarni va narkojinoiy uyushmalarni, shu jumladan, ularga homiylik qilayotgan mansabdor shaxslarni aniqlash, ular faoliyatiga chek qo'yish hamda jazo muqarrarligini ta'minlashga qaratilgan keng qamrovli tezkor-qidiruv va tergov faoliyatini yo'lga qo'yish;

g) giyohvandlik vositalarini tayyorlash uchun foydalanish mumkin bo'lgan kimyoviy moddalar (prekursorlar) aylanmasi ustidan qat'iy davlat nazoratini o'rnatish, giyohvandlik vositalaridan tibbiyotda foydalanuvchi tibbiyot muassasalari, farmatsevtika korxonalari va dorixonalarining faoliyatini nazorat qilish amaliyotiga raqamli yechimlarni joriy etish;

d) aholi, ayniqsa, voyaga yetmaganlar va yoshlar orasida giyohvandlik hamda zaharvandlikni tashxislash, davolash va tibbiy-ijtimoiy reabilitatsiya qilish tizimini tubdan takomillashtirishga qaratilgan manzilli chora-tadbirlarni belgilashdan iboratdir.

Bundan tashqari, farmon bilan Giyohvandlik va narkojinoyatlarning barvaqt oldini olish hamda ularga qarshi kurashish bo'yicha 2025-2026-yilgacha mo'ljallangan kompleks amaliy harakatlar

milliy dasturi tasdiqlandi. Milliy dastur ijrosini tizimli ravishda nazorat qilib borish maqsadida Prezident Administratsiyasi huzurida faoliyat ko'rsatuvchi Respublika idoralararo muvofiqlashtiruvchi ishchi guruh tuzildi.

Hujjatda 2026-yil 1-iyulga qadar Internet tarmog'idagi narkodo'konlarni hamda giyohvandlik vositalarini tarqatish holatlarini sun'iy intellekt texnologiyalari yordamida aniqlash va bloklashga mo'ljallangan dasturlarni ishlab chiqish bo'yicha yoshlar o'rtasida tanlov o'tkazish hamda eng maqbul takliflarni tanlab olib, amaliyotga joriy qilish ham nazarda tutilgan.

Shulardan kelib chiqib, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining "Giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalar bilan qonunga xilof ravishda muomala qilishdan iborat jinoyatlar", deb nomlangan XIX bobida alohida "Voyaga yetmagan shaxsni giyohvandlik vositalarini, ularning analoglarini yoki psixotrop moddalarni targ'ib qiluvchi mahsulotni tayyorlash, tarqatish, reklama qilish, namoyish etish yoki bunday moddalarni iste'mol qilishga jalb qilganlik" uchun jinoiy javobgarlik kiritilib, 127-moddasini esa "Jinoyat sodir etishga jalb qilganlik uchun jinoiy javobgarlik", deb berishni taklif etamiz.

Xulosa qiladigan bo'lsak, yoshlarimiz giyohvandlik kasaliga muhtalo bo'lib qolmasliklari uchun kattalar ularning bo'sh vaqtlari to'g'ri o'tishiga ko'maklashishlari, madaniy hordiq chiqarish, sport bilan shug'ullanish, foydali mehnat bilan band bo'lishlariga jiddiy e'tibor qaratishlari lozim.

Bundan tashqari, aholida, ayniqsa, yosh avlodda sog'lom e'tiqodni shakllantirish, ular orasida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'un ravishda targ'ib etish ham muhim ahamiyatga ega. Umuman, yoshlarning bilimi va tafakkurini yanada oshirish, huquqiy madaniyatni yuksaltirish ishlarini izchil amalga oshirishimiz lozim.

Foydalanilgan manbalar / References

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022 – 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 29.01.2022-y., 06/22/60/0082-son, 18.03.2022-y., 06/22/89/0227-son, 21.04.2022-y., 06/22/113/0330-son. <https://lex.uz/docs/5841063>.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Aholi salomatligi va millat genofondini giyohvandlik va narko-jinoyatlardan samarali himoya qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar to'g'risida" 2025-yil 8-noyabrdagi PF-207-son farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 8.11.2025-y., 06/25/207/1023-son; 29.12.2023-y. <https://lex.uz/docs/7818774>.
3. Axmedov B.M., Zokirov B.G'. Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar bilan qonunga xilof ravishda muomala qiluvchi uyushgan guruhlar tomonidan sodir etilgan jinoyatlarni tergov qilishdagi ayrim muammolar // Ekstremizm, terrorizm, guruhli va uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurash muammolari: Ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2001. – B. 121.
4. Shoimov N.B. Giyohvandlikning oqibatlarini va oldini olish // ACADEMIC RESEARCH IN MODERN SCIENCE International scientific-online konferen. – B. 173-181.
5. O'razaliyev M. Q.. Jinoyatchilik bilan aloqador bo'lgan ijtimoiy salbiy hodisalarning sabablari va ularning oldini olish: Monografiya. – T.: TDYUU nashriyoti, 2023. – 34-b.
6. Михайлова Ю.В. Международно-правовое регулирование оборота наркотических средств и психотропных веществ: Социальные аспекты здоровья населения. – Москва, 2013. – С.39-46.
7. Фесенко Е.В. Правовые основы противодействия незаконному обороту наркотических средств: Монография / Отв. ред. д.ю.н., проф. А.И.Парог. –М.: Норма, 2023. –С. 178-179.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning "O'zbekiston Respublikasida giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning noqonuniy aylanmasiga chek qo'yish orqali ularning aholi salomatligi va mamlakatimiz genofondiga salbiy ta'sirini bartaraf etish strategik chora-tadbirlari to'g'risida" 2025-yil 6-maydagi PF-73 son farmoni. <https://lex.uz/ru/docs/6912475>.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning "Aholi salomatligi va millat genofondini giyohvandlik va narkojinoyatlardan samarali himoya qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar to'g'risida" 2025-yil 3-noyabrdagi farmoni. <https://lex.uz/docs/7818774>.